

ASPECTE ALE ASISTENȚEI MEDICO-SANITARE DIN ȚINUTUL NĂSĂUDULUI ÎN TIMPUL REGIMENTULUI DE GRANIȚĂ (1762—1851)

MIRCEA GELU BUTA, MAGDA PUPEZĂ

Constituirea în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea a Regimentului II de Graniță românesc a avut consecințe însemnate asupra populației majoritar românească din cele 44 de localități, cuprinse în „Districtul militar rodnean“ (Rodnaer Militär District).

Având comandamentul în localitatea Năsăud, Regimentul era concomitent o unitate militară și administrativă, care a reușit să se implice profund în problemele de ordin administrativ, social, economic, cultural, național, religios din satele valahe de pe Valea Someșului și Șieului.

În cadrul acestui Regiment de frontieră înființat în anul 1762 ia naștere un serviciu medico-sanitar militar, care avea ca scop supravegherea epidemiologică a teritoriului, acordarea îngrijirilor medicale pe timp de pace și război, cât și aplicarea legilor sanitare austriece în toate comunele aparținătoare.

În Articolul 65 al Statutului grăniceresc emis la Viena în anul 1766 se preciza: „Toate chestiunile sanitare, de contumacie și contrabandă, ivite la regimentele de graniță, fiindcă nu privesc jurisdicția privată, vor fi anunțate generalului comandant, respectiv comisiunii sanitare“¹.

Emiterea unor legi sanitare „Planum regulaționis in re sanitatis“ (1752) și „Generale normativum in re sanitatis“ (1770), trasează bazele juridice ale organizării sistemului de sănătate din Imperiul Austriac, prin care se reglementează printre altele controlul pregătirii profesionale și

al practicii medicale. Sunt definite și conturate profesiunile de medic și farmacist din punct de vedere juridic și deontologic.

Postul de medic al regimentului, revenea numai absolvenților uneia din universitățile de medicină din Viena sau Budapesta². Pentru chirurghi se impunea însușirea cunoștințelor medicale într-una din școlile medico-chirurgicale din Imperiu care formau magistri în chirurgie. Începând cu anul 1775 prin înființarea la Cluj a unei secții medico-chirurgicale în cadrul „Lyceum regium academicum“, cadrele medicale necesare vor fi pregătite în marea lor majoritate aici³.

Serviciul sanitar militar era inclus în organizarea regimentului la categoria „Funcții speciale“, el fiind subordonat autorităților militare superioare, respectiv Direcției medico-militare din Transilvania cu sediul la Sibiu⁴.

Instrumentul de lucru al acestui for tular era de fapt Comisia sanitară unică, instituită pentru toată Transilvania (ad. Commissionem Sanitatis nostram in Transylvania Constitutam)⁵.

Aceasta primea rapoarte informative în probleme sanitare, de la ofițerii de graniță, conform Articolului 24 din Regulamentul de funcționare⁶.

Administrația sanitară regimentară funcționa pe lângă Comandamentul Central

² Valeriu Șotropa, *Districtul Grăniceresc Năsăudean*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.

³ G. Brătescu, *Dicționar cronologic de medicină și farmacie*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975.

⁴ Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 100. 187.

⁵ *Ibidem*, p. 131.

⁶ *Ibidem*.

¹ Vasile Bichigean, *Statutul grăniceresc*, în AS, nr. 9, 1928, p. 112.

care avea sediul la Năsăud. Medicul regimentului (REGIMINIS CHIRURGUS, Regiments-chirurgus, Oberarzt) făcea parte din Statul Major. În anul 1762 această funcție era încredințată chirurgului Franz Eberle, care avea în subordine 6 sanitarii ⁷.

În atribuțiile acestuia intrau: participarea în Comisiile de conscripție care stabileau aptitudinile pentru serviciul militar, supravegherea stării de sănătate a populației din comunele grănicerești pe timp de pace și război și asigurarea aprovizionării cu medicamente, în special, de la farmaciile militare din Sibiu sau Alba-Iulia.

Medicamentele erau păstrate la sediul batalionului în „dulapul cu medicamente” ⁸. Acesta conținea pe lângă medicamentele uzuale plante medicinale, pansamente și instrumente chirurgicale. În timpul campaniilor exista o „ladă cu medicamente” care era transportată în căruța comandantului împreună cu trusa de instrumente medico-chirurgicale și sacul cu pansamente.

Pe câmpul de luptă fiecare medic șef de batalion avea în subordine un ajutor care transporta pe lângă câteva medicamente analeptice și hemostatice, instrumentele chirurgicale. Acestea din urmă împreună cu pansamentele erau purtate într-un sac din piele groasă ⁹.

Sanitarii aveau îndatorirea să raporteze zilnic căpitanului (Centurio, Hauptmann), care îndeplinea funcția de comandant de Companie, despre starea bolnavilor și cel puțin o dată pe săptămână să bărbierească trupa ¹⁰.

Sergentului îi revenea sarcina să supravegheze și să se îngrijească de hrana lor ¹¹.

În anul 1765 îl găsim ca medic al Regimentului pe chirurgul Dominicus Rueff (Regiminis chirurgus) de origine vineză a

cărui soție Theresia era născută la Praga. Amândoi erau de religie catolică ¹².

Chirurgul avea ca ajutoare pe Mathias Herman și Clara Payering de religie catolică ¹³.

În Rodna, la nivel de batalion, funcționa chirurgul Iganatius Gollibal, căsătorit cu Elisabetha Schneiderin din Abnak ¹⁴. În statele de funcțiuni militare, din acești an, sunt semnați și trei subchirurghi (Subchirurgus, Unter-Arzt). La Năsăud, subchirurgul Franciscus Lorenzer căsătorit cu Ana-Maria, subchirurgul Joannes Schëbel căsătorit cu Terezia Unnilich din Reghinul Săsesc, la Circumscripția de Companie Feldru ¹⁵ și subchirurgul Josephus Sutor căsătorit cu Magdalena Elmin din Schönberg la Circumscripția de Companie Zagra ¹⁶.

În 12 noiembrie 1766 s-a emis de către Curtea Imperială de la Viena un act normativ cu privire la organizarea și funcționarea regimentelor de graniță.

La Capitolul 66 se prevedea ca în componența Statului Major regimentar, să fie inclus un chirurg retribuit cu un salariu de 20 florini și 50 cruceri pe lună și un subchirurg retribuit cu 8 florini și 20 cruceri pe lună ¹⁷.

Chirurgul mai beneficia de o locuință cu două camere, o bucătărie, o cămară, 7,5 stânjeni vienezi de lemne pe lună și dreptul de a ține 2 cai în pășunea comună ¹⁸. Subchirurgul mai primea 4,5 stânjeni vienezi pe lună și avea drept de pășune pentru un cal ¹⁹.

La Aliniatul 68 al aceluiași ordin se face referiri la un sistem de asigurări sociale pentru ofițeri „Ofițerilor de la toate regimentele grănicerești, precum și celor cari nădăjduiesc, că își vor avea în viitor îngrijirea în institutul de invalizi, li se va reține ca pensie de invalizi și sub titlul de cheltuieli de regiment obișnuite, cinci la sută” ²⁰.

⁷ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des k.k. Infanterie-Regiments nr. 50*, Viena, 1882, p. 4—5.

⁸ Arhivele Statului Bistrița, Fd. Regim. II rom. de gr. nr. 17, P. IV, Act. 55, 1849, f. 3.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 6.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Virgil Șotropa, *Ofițerii și subofițerii regimentului năsăudean în 1765, 1766, 1771*, în AS, nr. 21, 1937, p. 499.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 501.

¹⁵ *Ibidem*, p. 499—500.

¹⁶ *Ibidem*, p. 503.

¹⁷ Vasile Bichigean, *op. cit.*, p. 112—116.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

Aliniatul 69, reglementează scutirile de serviciu pentru motive de îmbolnăvire „Dacă cel căruia îi vine rândul nu se poate prezenta din motive sanitare, în locul lui va face serviciul cel ce urmează în listă după dânsul. La rândul său cel bolnav, dacă boala a ținut puțin, numai câteva zile, îndată ce s-a însănătoșit, va îndeplini slujba întreruptă, despre ce va avea grijă sub răspundere comandamentului companiei“²¹.

În anul 1766 Regimentul Năsăudean avea încadrați 3 chirurghi și 3 subchirurghi : chirurgul Dominicus Ruëff rămas în continuare medicul regimentului, chirurgul Valentinus Gaepfert din Würzburg și chirurgul Ignatius Gollibal ; subchirurgul Josephus Suttor din Vasserpurg, subchirurgul Joannes Schëbel și subchirurgul Franciscus Lorenzer toți de religie catolică²².

Prin Ordinul nr. 165 din 9 decembrie 1769 cu privire la regulamentul uniformelor de graniță, se precizează : toți ofițerii superiori printre care și chirurgul regimentului poartă obligatoriu bastonaș de trestie, iar caporalii bastonaș de alun²³.

De asemenea, chirurgul, felcerul și subfelcerul erau scutiți de a purta arme²⁴.

În aceeași perioadă de timp salariul chirurgului a fost stabilit la 1500 florini pe an egal cu cel al adjutantului²⁵.

În anul 1771 chirurgul regimentului era Ferdinandus Müllbeck în vârstă de 33 de ani din Görkan Bohemia de religie catolică²⁶. Acesta avea în subordine 3 subchirurghi : subchirurgul Franciscus Lorenzer în vârstă de 37 de ani, căsătorit, subchirurgul Cristoforus Func din Viena, căsătorit și subchirurgul Antonius Simoni căsătorit, toți de religie catolică²⁷.

Personalul medico-sanitar militar consulta și trata pe toți grănicerii, subofițerii și ofițerii. Regimul de distribuire al medicamentelor se făcea diferențiat. Era gratuit numai pentru cei îmbolnăviți în timpul serviciului militar, spre deosebire

de cei înrolați în ambolnăviți în afara serviciului și cei neînrolați²⁸.

Redăm modul în care erau tratați și îngrijiți răniții de către personalul medical calificat al regimentului : „...îi ia doctorii sau felcerii în lucrare, scoțând capete de nuietele din carne, tăind cu foarfecile beșicile de sânge sau pielea sfâșiată și după ce a stors binișor sângele închegat, ici și colea, apoi le aruncă o pânză muiată în oțet și gheață și așa îl trimite în spitalul militaresc“²⁹.

În documentele vremii se semnalează litigii apărute între autoritățile bistrițene și medicii militari datorită acordării de către ultimii, de asistență medicală locuitorilor din comunele aparținătoare Districtului săsesc Bistrița³⁰.

Un Ordin datând din 1779 reglementa ținuta militărească a chirurgilor³¹. Tunicele de culoare verde de mare, au fost înlocuite cu uniforma de culoare gri, petlițe negre și vestă roșie. Cu 1 ianuarie 1784, chirurgul care până atunci era numit „Er“, „El“, primește denumirea de „Dumneata“³².

În anul 1789 este semnalat la Rodna chirurgul Ferdinand Münlbeck³³.

Din cadrul Regimentului în luna aprilie 1793 se formează un Batalion operativ pentru frontul de pe Rin creat în urma conflictului armat cu Franța avându-l ca medic pe chirurgul Hinzowsky³⁴.

În anul 1796 ia naștere al doilea Batalion operativ pentru frontul din Italia. Regimentul II de Graniță Năsăudean furnizează trei companii. Asistența medicală a fost încredințată chirurgului Czikerc³⁵.

La începutul anului 1800 Regimentul se afla în continuare pe câmpul de luptă, cu chirurgul Friederic Ohr la Batalionul al

²⁸ *Ibidem*, p. 188.

²⁹ Carol Göllner, *Regimentele grănicerești din Transilvania 1764—1851*, Ed. Militară, București, 1987, p. 92.

³⁰ Theodor Ghițan, *Organizarea serviciului sanitar militar al Regimentului românesc transilvan 1762—1851*, Comunicare, Casa Armatei, București, 1977.

³¹ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 23.

³² *Ibidem*, p. 26.

³³ Virgil Șotropa, *Minele Rodnene*, în AS, nr. 8, 1928, p. 8.

³⁴ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 48.

³⁵ *Ibidem*, p. 84.

²¹ *Ibidem*.

²² Virgil Șotropa, *op. cit.* p. 504—505.

²³ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 13—15.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Virgil Șotropa, *op. cit.*, p. 507.

²⁷ *Ibidem*.

II-lea operativ³⁶ și chirurgul Johann Beck la Batalionul al III-lea operativ³⁷.

În urma cererii insistente a Corpurilor de armată pentru introducerea în trenurile militare a ambulanțelor trase de cai, Comandamentul general după consultarea Comisiei medicale centrale, stabilește această dotare ca fiind greoaie, inutilă și costisitoare³⁸.

Printr-un Decret dat în anul 1802 chirurgii batalionelor primiră titlul de medic șef (Oberarzt)³⁹.

În august 1805 s-a dispus plecarea a două batalioane spre Viena. Din cadrul corpului ofițeresc a făcut parte medicul Ignaz Wogaczec și medicul locotenent Friederic Ohr⁴⁰.

În același an la Năsăud este amintit chirurgul Franciscus Reichel⁴¹.

În anul 1812 medicul șef al Regimentului a fost în continuare Ignaz Wogaczec⁴². Noua schemă de funcționare a Regimentului de graniță apărută în cursul aceluiași an prevedea: asistența medicală se asigura de un medic de câmp al Regimentului, doi medici superiori și 6 medici inferiori⁴³.

În anul 1834 sunt semnați medicul șef al Regimentului Reichel și chirurgul șef batalionar Pfitzinger⁴⁴.

În perioada 1840—1848 serviciul medical era asigurat de: medicul șef al Regimentului Guido Nagy⁴⁵, medicul locotenent Frantz Pfitzinger care îndeplina și funcția de veterinar șef⁴⁶ și medicul sublocotenent Bacony⁴⁷.

În anul 1849 este amintit ca medic șef regimentar Johan Gabany⁴⁸.

Printre ultimii chirurși care și-au desfășurat activitatea în cadrul Regimentului

au fost identificați: medicul șef regimentar dr. Ludovic Cyril, medicii șefi Francisc Pfitzinger, Iosif Sarossy și medicul chirurg Kammener (anul 1851)⁴⁹.

Sub influența Reformei sanitare din Imperiul austriac (1752), pentru evitarea extinderii epidemiei și epizotiilor, s-au inițiat o serie de măsuri de poliție sanitară printre care înființarea carantinelor de graniță.

Unitățile de carantină numite „stațiuni“, „carantine“ (Kontumaz, Quarantäne) au constituit o rețea integrată în centura de pază a cordonului grăniceresc. Acestea aveau o dublă subordonare: din punct de vedere administrativ se găseau sub tutela autorităților grănicerești teritoriale, iar din punct de vedere medical erau subordonate Comisiei medicale (Consesum medicorum) din cadrul Guberniului ardelean⁵⁰.

Din cadrul organului superior de specialitate de la Sibiu era desemnat un slujbaș (Feldstabsarzt) care avea misiunea de a inspecta periodic carantinele. Numărul pichetelor de supraveghere cât și efectivul de oameni încadrați pentru paza graniței a variat de-a lungul anilor în funcție de conflictele militare ale Imperiului, frecvența emigrărilor, situația epidemiologică existentă în teritoriile învecinate.

Astfel, în anul 1763 paza graniței spre Moldova era asigurată cu un efectiv de 78 de oameni care era schimbat la 14 zile, repartizați în 26 pichete de pază⁵¹.

În anul 1764 serviciul de pază a graniței a fost înăsprit, el fiind format din 5 ofițeri și 268 de soldați⁵².

În cursul anului 1769 pichetele de graniță sunt fortificate, iar la Șanturile Rodnei a luat ființă o carantină cu scopul evitării transmiterii bolilor epidemice de către persoane sau mărfuri. Costul construcțiilor a fost suportat de către stat⁵³.

Prin militarizarea Văii Bărgăului în anul 1783 se organizează în Cătunul Tihuța un alt oficiu de carantină⁵⁴.

³⁶ *Ibidem*, p. 111.

³⁷ *Ibidem*, p. 112.

³⁸ Arhivele Statului Bistrița, Fond. cit., p. 3.

³⁹ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 123.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 125.

⁴¹ Theodor Ghițan, *op. cit.*

⁴² Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 154.

⁴³ *Ibidem*, p. 156.

⁴⁴ Ziarul grănicerului Vasile Crăciun din Neșos, în AS, nr. 20, 1936, p. 234—254.

⁴⁵ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 190.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Ziarul grănicerului Vasile Crăciun din Neșos, în AS, nr. 20, 1936, p. 234—254.

⁴⁸ Theodor Ghițan *op. cit.*

⁴⁹ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 243.

⁵⁰ V. Bologa, *Istoria medicinei românești*, Ed. Medicală București, 1972, p. 162.

⁵¹ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 7.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p. 11.

⁵⁴ Theodor Ghițan, *op. cit.*

Trecerea graniței de către persoane fizice, animale, mărfuri se făcea obligatoriu prin aceste puncte de frontieră. Acestea erau dotate cu spații pentru personal și locuri pentru dezinfectie. Perioada de staționare în punctele de carantină varia în funcție de situația epidemiologică existentă, în medie 20—40 de zile. Operațiile de dezinfectie se făceau contra unor sume de bani numite „taxe de purificare“ care se vărsau într-un fond special pentru întreaga Transilvanie denumit „Fond de dezinfectie“ (Reinigungsfond)⁵⁵. Din acest fond se acopereau cheltuielile legate de serviciul de carantină.

Rapoartele întocmite de ofițeri referitoare la problemele sanitare apărute la frontiere trebuiau trimise Comisiei sanitare pentru Transilvania⁵⁶.

În anul 1784 la granița spre Moldova erau instalate 26 posturi de frontieră care erau deservite de 4 ofițeri, 42 subofițeri și 174 soldați⁵⁷. În timpul campaniilor militare serviciul de graniță era asigurat de rezerviști și invalizi.

Printr-o patentă din anul 1805 sunt stabilite pedepsele pentru infracțiunea de încălcare a legilor carantinelor de graniță. Traversarea pe ascuns a cordonului de graniță, împiedicarea carantinei, evitarea personalului carantinei, tănuirea pericolului se pedepsea cu închisoare sau chiar cu moartea prin împușcare⁵⁸. Regulamentul prevedea, de asemenea, destituirea ofițerilor în cazul denunțării încălcării legilor sanitare de graniță.

Datorită ciumei ivită în Moldova în vara anului 1815 s-a dispus întărirea vigilenței la graniță. Staționarea în punctele cordon a fost stabilită la 20 de zile pentru persoane fizice și 40 de zile pentru neputători⁵⁹.

Printr-o circulară vicarială din noiembrie 1815 se aduce la cunoștința populației

⁵⁵ J. H. Benigni von Mildeberg, *Statistische Skizze der Siebenbürgischen Militär — Gränze*, Sibiu, 1834, p. 123—127.

⁵⁶ V. Bichigean, *op. cit.*, p. 85.

⁵⁷ I. Rusu, *Câteva date privind vechea organizare administrativă și judecătorească a unor teritorii din județul Bistrița-Năsăud*; în FI., 1971, p. 134—135.

⁵⁸ Carl Bernh von Hietzinger, *Statistik der Militärgränze des Oesterreichischen Kaiserthums*, vol. II, 2, Viena, 1823, p. 449.

⁵⁹ Ștefan Buzilă, *Documente bisericești*, în AS, nr. 13, 1931, p. 25.

următoarele: „Toată îmbolnăvirea să se cerce prin felcer. Nici un mort să nu se îngroape fără vizită medicală. Să se fe-rească toți, care pe afuriș de codomanță vine, poate să aducă veninul ciumii și așa ție și la toată casa moarte... Care în vremea ciumii lucră așa, au și mai grele pedepse de temniță grea și rea 5, 10, 15, 20 de ani și încă după stările împrejur pe lângă temniță se pedepsesc și cu bătaie)⁶⁰.

În anul 1817 serviciul de cordon de graniță era asigurat de un efectiv de 403 oameni⁶¹.

În lunile august și septembrie 1821 datorită situației grave din țările vecine, unele posturi ale cordonului de graniță au fost întărite cu un efectiv cuprins între 50—60 persoane. Ca urmare a rapoartelor sanitare primite de la Consulatele din Iași și București, în perioada 1 iunie — 1 decembrie 1824, serviciul de cordon a fost stabilit la 3 ofițeri și 223 soldați⁶².

Prin circulara din 6 iunie 1824, se întărește de către Comandamentul general din Sibiu patentă din 21 mai 1805 — paragraful 3 și 5 — referitoare la regimul de carantină din timpul epidemiilor. „Cine nu o va respecta fără nici o milă pe loc se va pușca“⁶³.

Datorită epidemiilor frecvente în lunile de vară, Comandamentul general din Sibiu, hotărăște că începând cu anul 1827, în perioada 1 mai — 1 noiembrie, serviciul de cordon să fie încadrat cu un efectiv mărit, în jur de 193 de oameni⁶⁴.

Cu ocazia izbucnirii epidemiei de holeră în Principatele române în anul 1830, serviciul de cordon a fost mărit inițial la 307 oameni, apoi la 512 oameni⁶⁵. Cu toate măsurile de carantină înăSORITE au început să apară cazuri de îmbolnăvire ceea ce a determinat întrunirea Comisiei sanitare la Cluj sub comanda colonelului V. Harting⁶⁶.

Prin circulara 1472, din 16 iulie 1831, Comandamentul central comunică popu-

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 180.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 32.

⁶⁴ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *op. cit.*, p. 181—182.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Ibidem*.

lației : „Fiindcă groaznica boală colera din țara Galiției tare s-au lătit... toată țara de către Craiova, Țara Românească, Moldova și Bucovina și Galiția să fie cu cordon întărită și încă după a treia treaptă, ca în cea mai mare primejdie, și că oricine ar îndrăzni acest cordon pe ascuns să-l treacă cu standrecht pe loc cu moarte să moară“⁶⁷.

În difuzarea și aplicarea instrucțiunilor medico-sanitare și-au adus aportul alături de organele sanitare de specialitate preoții și învățătorii satelor. Astfel, circulara vicarială din 29 octombrie 1797 reamintește populației regimul de viață al femeii lăuze : „a nu eși muierea afară din curte până la 40 de zile“⁶⁸.

În perioada 1801–1814 Comisia medicală din cadrul Guberniului ardelean, inițiază campania de vaccinare antivariolică⁶⁹. Cu această ocazie sunt difuzate broșuri despre variolă, preoților revenindu-le sarcina popularizării lor. În plus, prin repetate circulare vicariale se aduce la cunoștința cetățenilor interzicerea efectuării prohodului copiilor decedați care nu au fost vaccinați⁷⁰, iar preoții nu vor oficia căsătoriile tinerilor care nu prezintă certificat de vaccinare⁷¹.

Pe linia măsurilor sanitare antiepidemice se înscriu și ordonanțele cu privire la înmormântare și prin evitarea sărutării și îmbrățișării mortului, prin acoperirea sicriului înainte de începerea prohodului⁷² și prin strămutarea cimitirelor din jurul bisericilor în afara localităților⁷³. Preoților li se atrage atenția de a îndemna populația să mențină curățenia în locurile publice (biserici, cimitire) și gospodăriile particulare⁷⁴, iar cetățenii sunt sfătuiți să treacă peste prejudecăți acordând primul ajutor în caz de înec sau strangulare⁷⁵.

Evitarea consumului exagerat de alcool de către populație și lupta împotriva

avorturilor a stat constant în atenția autorităților : „nu-i datorită numai a comandanților, a doftorilor și a moașelor ci mai vărtos a părinților, a dascălilor“⁷⁶.

Pentru ca toți nou-născuții să fie botezați moașele erau obligate să învețe de la preot taina botezului pentru a-l putea folosi în caz de necesitate⁷⁷.

Prin Ordinul vicarial din 29 ianuarie 1797 se sugerează preoților, categoriile de bolnavi care pot beneficia de asistență spirituală : „la cei greu bolind, nu la fiește cine ce-l v-a durea numai capul sau alt ceva, sau fâmei târoase și îngreunate“⁷⁸.

În cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea bolile venerice au înregistrat o îngrijorătoare recrudescență ca urmare a mișcărilor de trupe armate. Datorită acestui fapt Comisia sanitară din Guberniul ardelean dispune, între anii 1793–1794, ca toți bolnavii de sifilis să fie tratați gratuit, iar medicii erau obligați periodic să raporteze situația epidemiologică⁷⁹.

Dacă o parte din ordonanțele sanitare se referă la combaterea epizotilor, sfaturi pentru practicarea unor culturi raționale în vederea unei alimentații igienice, altele aveau un caracter medico-legal (problema invalizilor de război, automitilarea recruților).

O parte din aceste ordonante au fost traduse, ele reprezentând primele tipări-turi medicale în limba română.

Posiția populației față de personalul medical calificat s-a manifestat în funcție de obiceiurile locale și de gradul de instrucție. Următoarele exemple, arătând puncte de vedere diferite, ni se par sugestive în acest sens. Prima referire re-nerezintă o corespondență datată din anul 1843 : „Fără tată său Ion îi tot betească și s-a îmbolnăvit în grumazi și acum câtă să-l băgăm pe fumuri doară el s-a face sănătos, că l-am arătat la răgământfel-ceri ce au fost la noi, și o zis să-l duc pe 14 zile în Năsăud, dară mă tem a-l da

⁶⁷ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 42.

⁶⁸ Iulian Marțian, *Documente bisericesti*, în AS, nr. 7, 1927, p. 52.

⁶⁹ V. Bologa, *op. cit.*, p. 166.

⁷⁰ Iulian Marțian, *op. cit.*, p. 73, 125.

⁷¹ *Ibidem*, p. 32.

⁷² *Ibidem*, p. 64–65.

⁷³ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 38.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 32.

⁷⁵ Iulian Marțian, *op. cit.*, p. 131.

⁷⁶ AS, nr. 18, 1936, p. 407.

⁷⁷ Iulian Marțian, *op. cit.*, p. 127.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 43.

⁷⁹ V. Bologa, *op. cit.*, p. 167.

pe mâna fâlcărilor că tot n-avea nici un folos numai să dea niște bani în zădar“⁸⁰.

A doua trimitere este un fragment din poezia scrisă de unul din grăniceri, în timpul serviciului militar din Italia :

„Colo'n hospital la Verona,
De friguri cumplit scuturat,
Un fiu, ah, al Bistriței zace,
Un june român, vulnerat.

. . . . .
Dar ușa acum se deschide
Și'n sala din cel hospital
În tunică strânsă apare
Un tânăr, frumos general“⁸¹.

⁸⁰ Anton Coșbuc, *O scrisoare din 1843 a fătului Larion Savu din Leșu către fiul său Alexandru din Iași*, în AS, nr. 23, 1937, p. 483.

⁸¹ Iulian Marțian, *O scrisoare din 1849*, în AS, nr. 4, 1926, p. 88.

ASPECTS DE L'ASSISTENCE MEDICO-SANITAIRE DE LA REGION
NĂSAUD DU TEMPS RÉGIMENT DE FRONTIÈRE
(1762—1851)

— Résumé —

Constitué pendant la deuxième moitié du XVIII-e siècle le II-e Régiment de Frontière Roumain a représenté unite militaire et administrative qui a réussi à s'impliquer profondément dans les problèmes d'ordre administratif, social, économique, culturel, national, religieux des villages roumanis de la Vallé de Somes et du Șieu.

Dans le cadre de ce Régiment fondé en 1762 a été créé un service médico-sanitaire militaire

Odată cu desființarea Regimentului II de Graniță Năsăudean, în anul 1851, și includerea ofițerilor în Regimentul 50 de linie Austriac cu sediul la Alba-Iulia va lua sfârșit și activitatea serviciului sanitar militar.

Fostele sate grănicerești vor trece într-o nouă administrație civilă — Districtul românesc al Năsăudului, cu structuri administrative noi, care caută să fie aplicată la o populație și un teritoriu unde legile militare de graniță au influențat ordinea, obiceiurile și modul de viață de zi cu zi al băștinașilor.

qui s'occupait de la surveillance épidémiologique du territoire, des soins médicaux au temps de paix ou de guerre, ainsi que de l'introduction des lois sanitaires autrichiennes à une population autochtone essentiellement roumaine restée au niveau des pratiques médicales héritées des ancêtres gètes-daces auxquelles s'étaient ajoutées les pratiques des populations migratrices d'origine slavone surtout.